

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet

1. Johdanto

Hyvinvointialuelain (611/2021) 22 §:n mukaan aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Perusteiden tavoitteena on varmistaa, että hyvinvointialueelle ja hyvinvointikonsernille asetetut tavoitteet saavutetaan, toiminta on tuloksellista ja että ne vahvistavat ja yhdenmukaistavat hyvinvointialueen hyvää hallintoa ja johtamista.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet koskevat kaikkia hyvinvointialueen toimielimiä ja tilivelvollisia viranhaltijoita ja esihenkilöitä sekä kaikkea hyvinvointialueen toimintaa, josta hyvinvointialue vastaa omistuksen, ohjaus- ja valvontavastuun sekä muiden velvoitteiden perusteella. Konserniyhteisöt noudattavat soveltuvin osin samoja valvonta- ja riskienhallintaperiaatteita kuin hyvinvointialue. Tämä asiakirja integroi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan osaksi hyvinvointialueen johtamista ja esihenkilötyötä.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee olla kokonaisvaltaista, ottaen huomioon toiminnan laatu, laajuus ja monimuotoisuus, ja niiden tulee toteutua kaikissa toiminnoissa ja kaikilla hyvinvointialueen tasoilla. Henkilöstön velvollisuutena on toimia lainsäädännön sekä hyvinvointialueen määräysten, ohjeiden ja tavoitteiden mukaisesti.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee perustua järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Perusteet ohjaavat aluehallitusta sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisessä. Lisäksi sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta säädetään hyvinvointialueen hallintosäännössä sekä muissa ohjeissa ja määräyksissä. Lain edellyttämät omavalvontaohjelmat sekä niitä täydentävät omavalvontasuunnitelmat ovat osa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteuttamista.

2. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteet ja tarkoitus

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa hyvinvointialueen johtamis- ja hallintojärjestelmää, päätöksentekoa sekä strategista ja operatiivista toiminnan ja talouden suunnittelua ja seurantaa, poikkeamiin reagointia ja suoritumisen arviointia. Tämä tarkoittaa sitä, että sisäinen valvonta on johdon tekemää tai johdon lukuun tehtyä. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet ovat osa toimintajärjestelmää.

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan kaikkia niitä hyvinvointialueen toiminta- ja menettelytapoja, joilla johto ja esihenkilöt varmistavat toiminnan asianmukaisuuden. Näihin kuuluvat muun muassa tehtävien, ratkaisuvallan ja vastuiden määrittely sekä johtamis-, ohjaus- ja prosesseihin sisältyvät valvontakäytännöt. Sisäisen valvonnan tavoitteena on varmistaa, että

- hyvinvointialueen toiminta on taloudellista ja tuloksellista,
- päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa,
 - lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan,
 - omaisuus ja voimavarat turvataan ja
 - toiminnassa noudatetaan jatkuvan parantamisen periaatetta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan avulla toimialueet pyrkivät varmistamaan tavoitteidensa saavuttamisen. Tämän vuoksi sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa ei eriytetä hyvinvointialueella muusta tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävästä toiminnasta, vaan ne ovat osa päivittäistä johtamista, ohjaamista ja työn toteuttamista.

Johdon ja esihenkilöiden vastuulla on suunnitella ja toteuttaa ennakoivia valvontatoimia, jotka varmistavat tavoitteiden saavuttamisen ja ehkäisevät resurssien tehotonta käyttöä sekä väärinkäytöksiä. Tämä edellyttää muun muassa:

- selkeitä tehtävien, toimivallan ja vastuiden jakoa,
- valvonta- ja raportointivelvoitteita,
- tietojen ja tietojärjestelmien suojaamista,
- omaisuuden turvaamista sekä
- sopimusten hallintaa.

Toimiva sisäinen valvonta ehkäisee ja paljastaa väärinkäytöksiä sekä vähentää tahallisia tai tahattomia virheitä, epäjohtonmukaisuuksia, tehottomuutta, taloudellisia menetyksiä ja puutteita hallinnollisessa menettelyssä. Tämä edellyttää, että havaittuihin epäkohtiin, virheisiin tai poikkeamiin puututaan aina tarkoituksenmukaisella tavalla, jotta hyvinvointialueen johtamislinja pysyy yhdenmukaisena ja ennakoitavana.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta on kokonaisvaltaista toimintaa, joka toteutuu kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla. Hyvinvointialueen johdon velvollisuutena on varmistaa sisäisen valvonnan toteutumien ja seurata sen toteutumista sekä puuttua havaittuihin väärinkäytöksiin. Väärinkäytöksenä pidetään erilaisia epärehellisiä, epäeettisiä tai hyvinvointialueen ohjeita rikkovia taikka lainvastaisia tekoja.

Kokonaisvaltainen riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jonka tavoitteena on ennakoida, tunnistaa, arvioida ja hallita sekä käsitellä toimintaan ja toimintaympäristöön liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia jokapäiväisessä toiminnassa hyvinvointialueen kaikilla organisaationtasolla. Riskienhallinta on toimialueilla ja yksiköissä toteutettavaa suunnitelmallista toimintaa. Riskienhallinnan järjestämiseen ja toimeenpanoon liittyy huolehtiminen toiminnan jatkuvuudesta, häiriöttömyydestä ja turvallisuudesta.

Riskienhallintaa tehdään:

- jokapäiväisessä toiminnassa hyvinvointialueen kaikilla organisaationtasolla
- tavoitteita asetettaessa ja arvioitaessa
- suunnittelun yhteydessä
- päätöksenteon osana, joka pitää sisällään riittävän vaikutusten ja riskien arvioinnin.

Hyvinvointialueella arvioidaan riskienhallinnan kypsyystasoa vuosittain toimintakertomuksessa. Tavoitteena on, että riskienhallinta tukee hyvinvointialueen tavoitteiden saavuttamista ja toimii osana johtamista.

Riskienhallinnan toteutumista seurataan myös omavalvonnan ja sisäisen tarkastuksen avulla.

Riskillä tarkoitetaan uhkaa ja mahdollisuutta, että jokin tapahtuma tai olosuhde vaikuttaa haitallisesti hyvinvointialueen tavoitteiden saavuttamiseen. Hyvinvointialueen toimintaympäristössä riski voi kohdistua esimerkiksi asiakas- ja potilasturvallisuuteen, tietoturvaan, henkilöstön saatavuuteen, taloudelliseen asemaan, omaisuuteen, tuloksellisuuteen, sidosryhmiin tai palveluiden jatkuvuuteen.

3. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävät ja vastuut

Hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perustana ovat lainsäädännön, hyvinvointialuestrategian ja talousarvion tavoitteet sekä hyvän hallinnon periaatteet. Tavoitteena on varmistaa, että hyvinvointialue toimii lainmukaisesti, tehokkaasti, tuloksellisesti, häiriöttömästi ja turvallisesti.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintaohjeet koskevat kaikkia toimielimiä, johtoa ja esihenkilöitä. Henkilöstön velvollisuutena on toimia lainsäädännön ja hyvinvointialueen ohjeiden ja asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Aluevaltuusto vastaa hyvinvointialuelain mukaan alueen toiminnasta ja taloudesta sekä päättää perusteet, joiden mukaan sisäinen valvonta ja riskienhallinta toteutetaan koko hyvinvointialueella.

Aluehallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä omavalvontaohjelmien ja varautumisen että hyvän hallinnon ja lainmukaisuuden valvonnan järjestämisestä ja niiden toimeenpanon ja tuloksellisuuden valvonnasta. Aluehallitus hyväksyy sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat ja omavalvontaohjelmat sekä päättää raportoinnin aikataulun ja tavan. Lisäksi aluehallitus antaa toimintakertomuksessa tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä sekä selvityksen konsernivalvonnasta ja merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä.

Aluehallitus antaa vuosittaisessa raportissaan johtopäätökset ja selvityksen omavalvontaohjelmien sekä varautumisen toimeenpanosta ja tuloksista sekä hyväksyy sisäisen tarkastuksen vuosisuunnitelman, johon perustuen arvioidaan riskienhallinta-, valvonta-, johtamis- ja hallintoprosessien toimivuutta.

Hyvinvointialuejohtaja vastaa sisäisen valvonnan järjestämisestä ja yhteen sovittamisesta siten, että hyvinvointialueen toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus varmistetaan. Lisäksi hän vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä siten, että hyvinvointialueen toiminnan olennaiset riskit tunnistetaan ja kuvataan, ja että riskin toteutumisen vaikutukset, toteutumisen todennäköisyys ja riskien hallinnan mahdollisuudet arvioidaan.

Toimialuejohtaja vastaa sisäisen valvonnan järjestämisestä toimialueellaan ja raportoi hyvinvointialuejohtajalle. Toimialuejohtajat vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan, mukaan lukien omavalvonta, varautumisen, hyvän hallinnon ja lainmukaisuuden sekä sopimushallinnan toteutumisen toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta toimialueellaan, ohjeistavat alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoivat aluehallituksen antamien ohjeiden mukaisesti. Toimialuejohtajat ohjaavat ja seuraavat alaistaan toimintaa asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Toimialuejohtaja voi hallintosäännön mukaisesti siirtää toimivaltaansa hyvinvointialueen viranhaltijalle tai alaiselleen viranomaiselle. Tämä koskee myös sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämiseen liittyviä tehtäviä toimialueellaan.

Konserniyhteisöt

Konserniyhtiöt ovat velvolliset huomioimaan toiminnassaan sisällöllisesti samat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan velvoitteet, kuin hyvinvointialueen eri vastuutahot. Konserniyhteisöjen hallitukset ja toimitusjohtajat vastaavat niiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja tuloksellisuudesta. Konserniyhteisöt raportoivat konsernijohtolle sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja tuloksellisuudesta sekä merkittävien riskien hallinnasta konserniohjeen tai muun ohjeistuksen mukaisesti.

Omaavonta ja sisäinen tarkastus

Kokonaisvaltaiseen sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan liittyy **omavonta**, joka on yksi konkreettinen toimintatapa varmistaa tavoitteiden saavuttaminen ja riskienhallinta. Omaavonta on palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen kuuluvaa ennakoivaa, toiminnan aikaista ja jälkikäteistä laadun- ja riskienhallintaa sekä jatkuvuuden varmistamista, jolla osaltaan varmistetaan asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutuminen. Omaavonta tarkoittaa, että jokainen työntekijä ja yksikkö seuraa itse omaa toimintaansa ja varmistaa, että se on tavoitteiden ja sääntöjen mukaista. Omaavontaohjelmien avulla hyvinvointialue järjestäjänä myös ohjaa ja valvoo järjestämisvastuuseen kuuluvaa palvelutuotantoa.

Aluehallituksen tulee hyvinvointialuelain 51 §:n mukaan järjestää riippumaton **sisäinen tarkastus**, jonka tehtävänä on varmentaa sisäisen valvonnan toimivuus sekä riskienhallinnan riittävyys. Sisäinen tarkastus arvioi objektiivisesti ja riippumattomasti sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konserniavonnan järjestämistä ja tuloksellisuutta, raportoi arvioinnin tuloksista sekä esittää toimenpide-ehdotuksia järjestelmän kehittämiseksi. Sisäinen tarkastus raportoi aluehallitukselle ja hyvinvointialuejohtajalle.

4. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arviointi ja raportointi

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta perustuvat hyvinvointialueella järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Niiden tilaa seurataan talousarviovuoden aikana säännöllisesti ja tulokset raportoidaan osana tilinpäätöstä. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan raportit ja arvioinnit kuvaavat, miten sisäinen valvonta ja riskienhallinta on hyvinvointialueella järjestetty.

Johtavat viranhaltijat ja muut esihenkilöasemassa olevat seuraavat ja arvioivat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilaa ja tuloksellisuutta säännöllisesti talousarviovuoden aikana sekä ryhtyvät tarvittaessa kehittämistoimiin. Merkittävistä riskeistä ja niiden hallintakeinoista raportoidaan viipymättä johtamisjärjestelmän mukaisesti.

Konserniyhteisöt raportoivat havainnoista konsernijohtajalle ja omistajaohjauksesta vastaavalle taholle. Valvontavastuussa olevien on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin raportoinnin perusteella.

Talousarvion laadinnan yhteydessä aluehallitus kokoaa arviot toimintaympäristön muutoksista sekä hyvinvointialueen toimintaa ja taloutta uhkaavista riskeistä. Myös toimialueet ja konserniyhtiöt käsittelevät talousarvion laadinnan yhteydessä toimintaansa liittyvät riskit ja menettelytavat keskeisten riskien hallitsemiseksi ja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilaa ja tuloksellisuutta seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti ja sen tuloksellisuudesta raportoidaan osavuositarkastuksissa.

Hyvinvointialuelain 119 §:n mukaisesti toimintakertomuksessa on esitettävä tietoja muun muassa sisäisen valvonnan, sisäisen tarkastuksen ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä keskeisistä johtopäätöksistä. Aluehallitus hyväksyy toimintakertomuksen osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteon sekä arvion merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä ja niiden hallinnasta. Aluehallituksen selonteko perustuu toimialueiden ja konserniyhteisöjen laatimiin selontekoihin. Selontekojen tulee perustua dokumentoituun aineistoon aluehallituksen hyväksymän sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeen tai muun virkajohdon ohjeistuksen mukaisesti.

5. Tilivelvollisuus

Hyvinvointialuelain 22 §:n mukaan aluevaltuusto päättää tilivelvollisten nimeämisestä. Tilivelvollisella on vastuu johtamansa toiminnan riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan järjestämisestä ja niiden jatkuvasta ylläpidosta. Tilivelvollisuus merkitsee sitä, että tilivelvollisen toiminta tulee aluevaltuuston arvioitavaksi, häneen voidaan kohdistaa tilintarkastuskertomuksessa muistutus ja häneltä voidaan evätä vastuuvapaus sekä omasta että alaisensa tekemisestä tai tekemättä jättämisestä.

Vaikka henkilö ei olisikaan lain tarkoittama tilivelvollinen, hänen on hoidettava tehtävänsä asianmukaisella huolellisuudella eikä tilivelvollisaseman puuttuminen vapauta esihenkilöitä toiminnan valvontavastuusta.